

9) דארה שמע הפסד זה המאמר ומה שיש בו מן השינויות ואיך יחסו לחזקתו מן האולת מה שאין ראוי ליחס כמותו לרעועי ההמק וכמו כן לפיכך שהיה לו דלפי דעתם הקל והמשושב האדם כשירעב וילך אל הלחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב אי"כ כבר נואש ולא ישען באלהיו נאמר להם הרי השוטים כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישבע אותו ויסיר רעבתנותו ואחיה ואתקיים כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חליי כשאתרפא ממנו ולא הייתי צריך להקשות על זה הענין הגרוע לולא שהיה מפורסם.

10) זית הלבנה זית הלבנה
זית הלבנה זית הלבנה
 וזלות שאינו ברשותו, יורו נ"כ על שאין לחיי לחדש להחלל לחל חסילו על דבר סכרתי. אם יש יכולת בידו וברשותו להשלים סדר הסוף, כי חסילו שאין לו סת בסלו חלה כדי סעודה אחת ולומר מה חוכל למחר הרי סוף מקטני חמס (יבמות ב"ג), כ"ש להחלל לחל שיקן לו מזונות בסיוט לחל ידו לחטול ממש שיש בידו, או יכול להסתכר אל לרוד נקוב, וכמ"ס דוד ע"ס (תסלים ס') הבס לנו עזרת מלך וסוף 10 השועת חדס, כלומר בשאין חנו יכולין להושיע עצמנו בדרך הטבע והשועתנו סוף חנו הבס לנו עזרת מלך, כי כשחננו יכולים להושיע עצמנו בדרך טבע, לא נבקש מה שיעשה לנו נסלחנו ושיעזור לנו מהלך :

סדר זית הלבנה
 או לתבואה, סוף ט

9) שכל הנסים ואף על פי שהן שנוי טבע של מצוי מאחד הנמצאים, הרי טבע אישי בני האדם לא ישנה אותם ה' כלל על דרך הנס, ובגלל היסוד הגדול הזה אמר מי יתן והיה לבבם זה להם וגו' 10, ובגלל זה באו הצווי והאזהרה ותגמול והעונש, וכבר בארנו היסוד הזה בראיותיו בכמה מקומות בחבורינו 11, ולא אמרנו זאת מפני שאנו בודע כי שנוי טבע אחד מאישי בני אדם קשה עליו יתעלה, אלא זה אפשרי והוא נמצא תחת היכולת, אלא שלא רצה כלל לעשות זה ולא ירצהו לעולם כפי היסודות החוקיים התורתיים, ואילו היה מרצונו לשנות טבע כל אחד מבני אדם למה שירצה יתעלה מאותו אדם, כי אז היו בטלים שליחת הנביאים וכל הצווי כולה.

כמה זית הלבנה
 חלק ט' ע"ב

11) הגה ולומר על הנסים כמנוכה ונפורים קודם על הכל וכו' ואם לא אמרו אין מתזירין לחות [עור] וע"ל סי' חרפ"ב וכו' ויכל לאתרו בחוך שאר הרחמן ויחמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו' והכי נהונו [כל זו]:

זית הלבנה סוף ז' ע"ב

12) על יסוד ההלכה שהטובה בימי תנוכה להזכיר עיצומו של גס בברכה הארץ שבברכת המזון אמר: "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם" 11, והלא אסור להתפלל על משה נסים? והיטיב בעל "דשעות יעקב" שיש להבדיל בין גס גלוי וידוע לרבים לגס שבסתר, אשה מעוברת, למשל, אסור לה להתפלל על שנוי מין העובר מוכר לגבה או להיפך, שכן לכשיקרה הנס איש לא ידע עליו מאומה. מה שאין כן לגבי גס גלוי ומפורסם ברבים שמותר להתפלל עליו. כי "כשהנס מפורסם, עד שהכל מקירים שמאת ה' היה פלא כזה... אם כן לעומת מה שמזכיר לו מזכויות מחמת הנס שנעשה לו, זכות חדש נוסף לו (מפני) שעל ידו נחפרס שמו של הקב"ה".

בנוסחים הקדומים של הפסלה, "על הנסים" היו מסיימים בבקשה; וכן עשה עמנו ה' אור"א נסים ונפלאות ונודה לשמך" 12, או, "כשם שעשית בסין לראשונים כן תעשה לאהרונים ותושיענו בימים האלו כבימים ההם" 13. בנוסח שלנו חסרה בקשה זו. האחרונים השמיטו אותה עקב אורח קושי כפי שבעל ה"תבואות שור" הקשה על ההלכה 14 בדבר אהרן, "הרחמן" מתוך כך שאסור להתפלל על גס, שמכונן מזכות. ברם, כפי שהוכחנו 15 בבירור, "גס תנוכה" שהנס בהדלקת המנורה היה עד לבאי עולם שהשיבנה שורה בישראל, אין ספק שמותר להתפלל על גס כזה, כפי שניסחו הקדמונים.

על מעשה נס, שעיקרו - אות השגחה - נשמט ממנו, כגון שהעובר ישנה מינו מוכר לגבה, אין להתפלל. לא כן על נסים שנעשו ביציאת מצרים ובמתן תורה אז בימי תנוכה, כי נסים המביאים לקידוש ה' מותר להתפאר בהם ולעיתים אף להתפלל עליהם 16.

14) הרחמן הוא כו' ועיין מ"ס אר"י בבב"ש דא"ג דמוכה בברכות שאין להתפלל שיעשה לו נס מ"ס כיון שאומר יעשה לנו לשון רבים שסור דמי ולכן בנוסח שאחר נשיאת נסים לא יאמר יעשה כי נסים רק יעשה לנו וגם יש לחלק דכונן ההיא דמלחמת השמונה שהנסיים היו ריך טבע העולם לא היה הפלה שוא אבל צריך ליתור מלהתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך טבע העולם ואין ראיה מעובדא דר"ה בן דוס' דרב גברי' וע"ד ותנודו אומר ויקם ע"ש :

13) בענין דיומא בטארת קדושת תנוכה, דרשתי ביסוד הנס של היום הראשון, שהיה מהשארית מעט ושמן כו' ה"ה, שזה לא ה' מאי אפשרות של גס על לא דבר, כי זה נאמר רק בענין גס שע"פ נביא. שע"פ מוגבל הוא מצד של השליחות ע"י כח בשר ודם, אבל כנס שנעשה בלא גורת נביא רק מרעונו עילאת הד' ד' תקצר לחוש יש מאין. אמנם עיקרא דמילתא הוא מפני המצוה של שמן זית, שאם ה' כל השמן כלה ונתחשה בריאה אין זה בכלל שמן זית, ושיטת רש"י מגמות מ"ט בחיטים שירדו בעבים, שלא ע"י נס כו' תחום שם, היא משום דע"י נס בריאה אחת היא ואינם בכלל חיים כלל, ולא צריך קרא דמשובתיכם למעטם, דהוה כקטניות ושאר מינים, הי"ב אין זה שמן זית, והיה הכרח להשאיר מעט, וע"כ היה הנס גם ביום ראשון וגם לקביעות שמונה ימים.

זית הלבנה 338 - זית הלבנה ט

15) בנה ביתך בבתהלה ובזון סקדך על סכנו ורצנו בכנינו וסמחנו כחקנו. והנ' לכאור' הוא כבול לשון נבטרה מ"ס בנה ביתך בבתהלה' הרי לא יהי' בבתהלה' רק יהי' של אש וגם מ"ס וכונן סקדך הו"ל לומר ובזון אותו בבתהלה' אך נראה רבאן פרסו מ"ס דע"י"ם במסכת מעשר שני דתחלה יהי' נכנה בהה"ס ע"י מלכות ואח"כ יהי' כנין שלו ית' באש ולכך. סרויך זה הוי"ב בנוסח התפלה לתת' אנו מבקשים בנה ביתך בבתהלה' ע"י אדם ואח"כ וכונן סקדך שיהי' על ידך ית' על סכנו ורצנו בכנינו ורצנו ורצנו ורצנו :

זית הלבנה קצת קצתו קצת יצחק ז' 256

16) אחת חסום תרחם ציון כי על לחנונה כי בא מועד ויקודש שמו הגדול בישראל ובעמם למען ולמען עמו ונתלתו בשרוד חסבז ובגמים גלויים. ומתוך צרה יצאום פורה ורחוה - עת צרה היא ליעקב וממנה נחשט; ואף על פי שאין מזכירין מעשה נסים (ברכות ז' ט) אבל שונים תנאים המובטחים לנו על ידי הנביאים, שבגבורה עתידים לבוא - ושפיר אמרים "הרחמן הוא יעשה לנו נסים" כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ווא"ש קי בכור שור שבה כב).

זית הלבנה 338 - זית הלבנה ט